

Kirjakeele- ja raamatuaastal südamega kirjakeelest

Valve-Liivi Kingisepp. Kirjakeel südamel. Valik kirjutisi 1967–2025. Külli Habicht, Külli Prillop (koost). Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised nr 87. Tallinn 2025, 655 lk

11. novembril 2025 sai 90-aastaseks Tartu Ülikooli emeriitdotsent, Wiedemanni keeleauhinna laureaht, Tartu Tähe kavaler, Emakeele Seltsi ja Eesti Keeletoimetajate Liidu auliige, hinnatud eesti kirjakeele ajaloo uurija ja õppejõud Valve-Liivi Kingisepp. Väärrika tähtpäeva puhul koondasime Emakeele Seltsi toimetiste 87. numbrina ilmunud juubelikogumikku „Kirjakeel südamel“ valiku tema varem ilmunud teaduslikke ja populariseerivaid artikleid. Tänavusel eesti raamatu aastal, mil möödub 500 aastat eesti kirjakeele sünnist, on see sümbolse väärtusega väljaanne. Ühelt poolt võtab raamat mitmekülgse ja kogenud uurija silme läbi kokku eesti kirjakeele arendamise ja uurimise loo sõlmpunktid, teiselt poolt aga avab keeleuurija enese kujunemise tagamaid ja tema huvikeskmete muutumise ajas.

Kogumik koondab ühtede kaante vahele vaid osa Valve-Liivi Kingisepa peaaegu 70 aastat kestnud mitmetahulise teadustöö tulemustest, sisaldades 54 artiklit ja intervjuud ajavahemikust 1967–2025. Raamatu lõpetab Valve-Liivi Kingisepa teadustööde bibliograafia, mis hõlmab 143 publikatsiooni aastatest 1959–2025. Pealkirja tõlgendamine jäägu lugeja hooleks, kuid kindlalt rõhutab see asjaolu, et Valve-Liivi Kingisepa südamega tehtud uurimis- ja õpetamistöö keskmes on alati olnud eesti kirjakeel – südametöö, mille tulemused võiksid sütitada uusi südameid.

Artiklid pakuvad tagasisivaateid hinnatud keeleteadlase õpingu- ja tööaastatele, süvakäsitlusi eesti kirjakeele ajaloo olulistest etappidest ning kirjakeele kujundajatest ja uurijatest, põhjalikke ja põnevaid vana

kirjakeele sõnavara analüüse, üldistusi õppejõu- ja juhendajakogemustest ning lähematele kaasteelistele pühendatud meenutusi ja tähtpäevakirjutisi. Kogumik toob uuesti käibesse käsitlused, mis on muutunud tänapäeval raskesti kättesaadavaks, aga mis pole kaotanud uurimuslikku aktuaalsust.

Artiklid on paigutatud kuude temaatilisse ossa, mille pealkirjad on ajendatud juubilaride enese kirjatöödest. Esimene osa pealkirjaga „**Tagasi-vaade uurijateele**“ sisaldab viit kirjutist ja tutvustab Valve-Liivi Kingisepa teadlaseks kujunemist ning tema mitmekülgseid uurimishuvisid. Siin on taasavaldatud artikleid, kus Valve-Liivi Kingisepp annab küsitletava rollis vastuseid oma õpetus- ja uurimistöö tahkude kohta ning mõtestab populariseerivas vormis eesti vanema kirjakeele uurimise minevikku ja tänapäeva.

Kogumiku teine osa „**Vana kirjakeele võlus**“ hõlmab kümme käsitlust ning tutvustab vana kirjakeele uurimise üldteemasid, mis on Valve-Liivi Kingiseppa tema uurijateel enim köitnud. Need teemad iseloomustavad ühtlasi tema viljakaid tööaastaid TÜ vana kirjakeele töörühma juhina. Artiklid hõlmavad vana kirjakeele uurimise seisu 20. sajandi lõpus, vana kirjakeele korpuse koostamise küsimusi, kirjaviisiuuendusi ning Bengt Gottfried Forseliuse, Otto Wilhelm Masingu ja Julius Mägistega panust eesti kirjakeele kujundamisse ja uurimisse. Neist Masing ja Mägist on autorid, kelle elutöö väärtustamisega on juubilar kõige süvenenumalt ja põhjalikumalt tegelnud. Selles osas sisaldub ka interdistsiplinaarne, uusi tulemusi pakkuv artikkel eesti kirikulaulutraditsiooni kujunemise ja võimaliku vanima noodistatud kirikulaulu kohta 17. sajandi algusest pärinevas Turu käsikirjas.

Kolmas osa „**Austusega ajaloost**“ koondab käsitlusi eesti keele uurimisloost ja õpetuse traditsiooni kujunemisest Tartu Ülikoolis ning vanade tekstide autorite ja uurijate rollist eesti kirjakeele ajaloos. Sellesse ossa koondatud 12 publikatsiooni ühendab lai kultuurilooline vaade ning detailne lähenemine varasemate uurijate ja õppejõudude, nagu Dietrich Heinrich Jürgensoni, Karl August Hermann, Jaan Jõgeveri, Julius Mägistega ja Andrus Saareste panusele eesti keele uurimisel.

Neljas osa „**Sõnalähte**“ keskendub Valve-Liivi Kingiseppa ühele põhilisele uurimisteemale, sõnavarale ja vanadele sõnastikele. Sellesse ossa koondatud 13 artiklit iseloomustavad 17. sajandi (Georg Müller, Heinrich Stahl, Heinrich Göseken) ja 19. sajandi esimese poole (Otto Wilhelm

Masing) kirjakeele sõnavara. Masingu Marahwa Näddala-Lehhe sõnavara käsitles ka Valve-Liivi Kingisepa 1981. aastal kaitstud kandidaaditöö, millega seotud artiklitest annab kogumiku see osa ülevaate.

Viies osa keskendub Valve-Liivi Kingisepa õppejõutööle Tartu Ülikoolis ja eesti keele lektori aastatele Soomes Oulu ülikoolis (1988–1992). Pealkiri „**Loomult jagaja**“ on pärit juubilari enese mõtteavaldusest, kus ta on nimetanud õpetajat loomult jagajaks. Just see südamega pühendumine, siiras soov üliõpilaste silmaringi avardada ilmneb kõigis selle osa kuues artiklis.

Kogumiku kuues osa kannab pealkirja „**Headele kolleegidele mõeldes**“ ning annab kaheksa artikliga väikese valiku lähematele kaasteeliste pühendatud tähtpäeva- ja mälestuskirjutisi. Isikutest on tehtud kummardus oma juhendajale prof Arnold Kasele ja headele kolleegidele prof Juhan Peeglile, Asta Veskile, Jaak Peebole, Elli Riikojale ja Tiit Hennostele. Nendest soojadest ja sõbralikke detaile sisaldavatest artiklitest öhkub lisaks väärtuslikele ajapiltidele ka kirjutaja inimlikku sügavust.

Kogumik on mõeldud kõigile eesti keele ja kirjakultuuri huvilistele. Siit võiksid leida lugemis- ja mõtlemisainest teadlased ja keelepraktikud, õpetajad, üliõpilased ja ka humanitaarhuvidega kooliõpilased.

Täname Valve-Liivi Kingiseppa sügava ja mitmekülgse panuse eest eesti kirjakeele uurimisse ja teadusloo avamisse, õnnitleme teda südamest 90. sünnipäeva puhul ning soovime lugejatele innustavaid leide ühe uurija pikaajalise töö tulemusena kogunenud rikkalikust varasalvest!

Raamatu koostajate ja toimetajate nimel
Külli Habicht

OK